DELA BORISLAVA PEKIĆA U 13 KNJIGA

Vreme čuda
Hodočašće Arsenija Njegovana
Uspenje i sunovrat Ikara Gubelkijana / Odbrana i poslednji dani
Kako upokojiti vampira
Zlatno runo I–VII
U traganju za zlatnim runom I–III
Besnilo
Atlantida
1999
Rađanje Atlantide
Novi Jerusalim
Graditelji
Drame I–II

PEKIĆ

KAKO UPOKOJITI VAMPIRA

SOTIJA
LONDON, 1971/1972.

Laguna

Dela Borislava Pekića u 13 knjiga
Knjiga 4

Copyright © 1977, Borislav Pekić
Copyright © 2012 ovog izdanja, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.
SW-COC-001767
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Danilu Kišu

Sadržaj

Predgovor priređivača 9

Deo prvi
Pisma profesora Konrada Rutkowskog 19

Deo drugi
Post scriptumi prof. Konrada Rutkowskog 347

Post scriptum prvi
Zapisnik o saslušanju Gustava Frölicha 349

Post scriptum drugi
Tajni testament profesora Konrada Rutkowskog
ili Tractatus logico-philosophicus 383

Deo treći
Primedbe priređivača 409

PREDGOVOR PRIREĐIVAČA

Knjiga sadrži dvadeset šest pisama i dva Post scriptuma, dr fil. Konrada A. Rutkowskog, profesora srednjovekovne istorije na Univerzitetu Heidelberg, upućena docentu za istoriju XX veka g. Hilmaru Wagneru.

Uloga priređivača bila je uslovljena prirodom rukopisa, koji se kolebao između lične ispovesti, filosofsko-istorijskog komentara i priče. Priređivač, međutim, nije prihvatio izazov i odbio je da svojim intervencijama ijednom svojstvu da prednost. Usled toga, uloga mu je neizbežno morala ostati neznatna. Potrebno je, ipak, odrediti njene granice.

U prvom redu, već tokom prevođenja sa nemačkog jezika, izvršeno je tehničko prilagođavanje prepiske srpskom čitaocu. Nemački tekst zadržan je samo mestimično – u Pismu dvanaestom – tamo gde su takav postupak zahtevali dublji književni razlozi.

Na rukopisu nisu vršene materijalne izmene, osim što su izvesna lična imena i imena pojedinih geografskih pojmova zamenjena fiktivnim ili inicijalima. Namera je bila da se isključe nesporazumi, koji bi mogli proizići iz povređenih osetljivosti

učesnika ili svedoka opisanih događaja. Pri tome valja imati u vidu da pisma sadrže pogled na istoriju Drugog svetskog rata, i istoriografsku nauku obrazovanog učesnika, čije duševno stanje, nažalost, nije uvek zadovoljavajuće.

Literarni naslovi pisama su, razume se, priređivačevi i mogu se opravdati ispadom umetničke taštine. Ipak, oni su zasnovani na duhu svakog pojedinog pisma. Žučna polemika, koju profesor Rutkowski vodi sa evropskom intelektualnom tradicijom – premda se s ponosom smatra njenim organskim delom – optužujući je neumereno i za ličnu nesreću i za katastrofu Nemačke, pružila mi je izgovor da svako pismo povežem sa jednim od evropskih duhovnih sistema i da ga naslovim uvek drugim remek-dometom ljudske misli u raznim epohama. Budući da ti naslovi korespondiraju sa radnjom pisma – negde očigledno, a negde tek posredno – ponekad su stvoreni spojevi koji mogu navesti na pogrešan zaključak da se priređivač slaže sa piscem i da njegovim ozbiljnim argumentima dodaje i svoj podsmeh. Neka ovi redovi onemoguće svaki nesporazum. Priređivač je revnostan poštovalac evropske misaone tradicije, čak i kad nam ona preko Pitagore preporučuje da se, u ime uspešnijeg života, odreknemo uživanja u pasulju.

(*Meditacije* iz Prvog pisma pripadaju M. Aureliusu; *Materija i memorija* Drugog H. Bergsonu; *Tako je govorio Zaratustra* Trećeg Nietzscheu; *Principi prirode i milosti* Četvrtog Leibnitzu; *Rasprava o metodi* Petog R. Descartesu; *Uvod u psihoanalizu* Šestog S. Freudu; *Svet kao volja i predstava* Sedmog Schopenhaueru; *Značenje istorije* Osmog Berđajevu; *Fenomenologija duha* Devetog Hegelu; *Ecce Homo* Desetog opet Nietzscheu; *Ogledi o ljudskom razumu* Jedanaestog J. Locku; *Propast Zapada* Dvanaestog O. Spengleru; *Fedon ili o duši* Trinaestog Platonu; *Logička istraživanja* Četrnaestog E. Husserlu; *Pohvala ludosti* Petnaestog Erazmu; *Apologija* Šesnaestog još jednom Platonu;

Rasprava o ljudskoj prirodi Sedamnaestog D. Humu; *Sic et non* Osamnaestog Abelardu; *Razum i egzistencija* Devetnaestog Jaspersu; *Biće i vreme* Dvadesetog M. Heideggeru; *Biće i ništavilo* Dvadeset prvog J. P. Sartreu; *Stvaralačka evolucija* Dvadeset drugog još jednom H. Bergsonu; *Civitates Dei* Dvadeset trećeg Sv. Augustinu; *Pobunjeni čovek* Dvadeset četvrtog A. Camusu; *Beda filosofije* Dvadeset petog K. Marxu; *S one strane dobra i zla* Dvadeset šestog poslednji put Nietzscheu; *Kritika čistog uma* Prvog Post scriptuma Kantu i *Tractatus logico-philosophicus* Drugog Post scriptuma L. Wittgensteinu.)

Naslov knjige, međutim, posledica je priređivačevog ubeđenja da su razmišljanja profesora Rutkowskog džinovski pokušaj nemirne savesti da sa vlastitom prošlošću nađe neki *modus vivendi,* bilo što će se ona iskupiti bilo upokojiti.

Radeći na rukopisu, priređivač je vršio izvesne provere, kako intervjuišući svedoke, tako i konsultujući dokumentaciju u arhivama D.-ske opštine, zatim u arhivi beogradske ispostave IV D odeljenja Geheime Staatspolizei, i u Centralnoj dokumentaciji Centrale Gestapoa u Prinz Albrechtstrasse u Berlinu. Rezultati provera sakupljeni su na kraju knjige u obliku fusnota.

Ove fusnote, pored sporadičnih komentara priređivača, sadrže stručne nalaze uglednih nemačkih psihijatara (dr Schicka, dr Holtmannheuzera i dr Birnbauma), koji su bili angažovani da, na osnovu prepiske Rutkowskog, utvrde stanje njegovog duševnog zdravlja. Premda saglasni da je ono bilo ozbiljno narušeno, ni o jednom aspektu oboljenja nisu mogli da ispostave zajednički zaključak. Razilazili su se u pogledu vrste bolesti, uzroka i vremena nastajanja, pa se čak vodila rasprava o ozbiljnoj mogućnosti da nije reč o ludilu već o atipičnom slučaju psihopatije. Teško je oteti se utisku da su zamrsili zagonetku koja je već i po sebi bila dovoljno zapletena. Ali kako zbrka, osim što služi za upozorenje, predstavlja bezmalo organski

deo slučaja Rutkowski, priređivač je i njoj, u nešto skraćenom obliku, dao mesto u knjizi.

Na nekoliko stranica, u poslednjih šest pisama, izvršena je *rekonstrukcija* teksta, koji je, usled nenormalnih okolnosti, bio nerazgovetan ili nedovršen.

Nikakve druge intervencije nisu vršene. Priređivač, naime, veruje u danas toliko ismevano načelo, po kome dužnost pripovedača nije da obara ili stvara mitove, nego da *ispriča priču.*

A za nju se zahvalnost duguje profesoru Hilmaru Wagneru, sa Heidelberga, čijom se ljubaznošću dobio ovaj, očigledno nikad pročitani rukopis, te imprimatur da se objavi, pošto je autor poginuo u saobraćajnoj nesreći na povratku u domovinu, 6. oktobra 1965. godine, pod okolnostima koje nikad nisu rasvetljene. Zahvalnost se duguje i gospođi Sabini, udovici Rutkowski, preudatoj za g. Schragmüllera, nekadašnjeg šefa policije u Magdeburgu, danas vladinog funkcionera Bundesrepublike; opštinskim vlastima u D.-u; članovima konzilijuma, ma koliko izgleda da im je doprinos bio više od štete nego od koristi; i najzad, onima koji su priređivaču omogućili pristup zatvorenim arhivama vezanim za ovaj slučaj.

Zahvalnost se duguje i autorima publikovanih studija koji su priređivaču pomogli da uđe u probleme tretirane u pismima Konrada Rutkowskog i da ih proprati primedbama, ali i da se sam približi razumevanju neobičnih ličnosti kakve su SS Standartenführer Heinrich Steinbrecher, pa i profesor Rutkowski, dok je još bio SS Obersturmführer. Otkriće da su se oni razvili iz jednog od tokova standardne evropske tradicije, i da su u svojoj „misaonoj molekularnoj strukturi“ samo dosledna radikalizacija tih tokova, bilo je potresno i uzbudljivo. Onome ko bi hteo da proveri ispravnost zaključaka prof. Rutkowskog, priređivač predlaže kratku bibliografiju:

Adolf Hitler: *Mein Kampf;* Organisationbuch der NSDAP; Jacques Delarue: *Istorija Gestapoa,* 1966; Trials of War Criminals before the Nüremberg Military Tribunals. I–XI, 1951 – 1953; Erich von dem Bach-Zelewski: *Leben eines SS Generals,* 1946; N. Baynes: *The Speeches of Adolf Hitler,* 1942; Edward Crankshow: *The Gestapo, Instrument of Tyranny,* 1956; Rudolf Diel: *Lucifer ante Portas,* 1949; Gunter D'Alquen: *Die SS,* 1939; W. Frischauer: *Himmler,* 1953; P. Hausser: *Waffen SS im Einsatz,* 1953; E. Kogan: *Der SS Staat,* 1947; E. Kogan: *The Theory and Practice of Hell,* 1951; H. Arendt: *The Origins of Totalitarianism,* 1959; K. Patel: *Ein Beitrag zur Soziologie des Nationalsozialismus,* 1954; Gerald Reitlinger: *The SS,* 1956; G. Reitlinger: *The Final Solution*, 1953; J. F. Steiner: *Treblinka*, 1967; Evelyn Le Chene: *Mauthausen*, 1971; F. Friedman: *Oswiencim*, 1946; R. Hilberg: *The Destruction of the European Jews*, 1961; R. Conquest: *The Great Terror*, 1968; Weissberg-Cybulski: *Zavera ćutanja*, 1953; A. Koestler: *Pomračenje u podne*; A. London: *Priznanje*, 1969; T. Mann: *Doktor Faustus*; L. Feuchtwanger: *Josephus*; G. Grass: *Dečji doboš*; R. Howe: *The Story of Scotland Yard*, 1965; F. Stead: *The Police of Paris*, 1957; Bruce Smith, Jr.: *Police Systems in the United States*, 1960; B. Whitaker: *The Police*, 1964; J. Coutman: *Police*, 1959; E. Freund: *Police Power*, 1904; J. Wilson: *Varieties of Police Behavior*, 1968; E. Lavine: *The Third Degree*, 1930; Charles Franklin: *The Third Degree*, 1970; H. Gros: *Criminal Investigation*, 1962; Leon Radzinowitc: *Ideology and Crime*, 1966; G. R. Skott: *The History of Torture Throughout the Ages*, 1940; H. C. Lea: *A History of the lnquisition of the Middle Ages*, I, II, III, 1889; A. Turberville: *Medieval Heresy and the Inquisition*, 1920; St. Ignatius Loyola: *Autobiography*, englesko izdanje 1956; R. Harvey: *Ignatius Loyola*, 1936; *Orleans Manuscript for the Trial of Joan of Arc*,

englesko izdanje 1956; Even D'Estrange: *Witch Hunting and Witch Trials*, 1929; D'Estrange: *Witchcraft and Demonianism*, 1933; Goldsmith: *Confessions of Witches under Torture*, 1886; T. Lowe: *The History of the Devil*, 1929; Sprenger & Kramer: *Malleus Maleficarum,* 1494, englesko izdanje 1928; L. Ruff: *The Brain-Washing Machine*, 1959; J. A. C. Brown: *Techniques of Persuasion*, 1963; T. Reik: *The Compulsion to Confession*; E. Kinkead: *Why They Collaborated?*; W. Sargant: *Battle for the Mind*; Mills: *Elita vlasti*; Monkenmoller: *Psychologie und Psychopathologie*, 1930; D. Jeftić: *Sudska psihijatrija*, 1951; Birnbaum: *Kriminal-Psychopathologie*, 1931; Hart: *Psychology of Insanity*, 1946; Kann: *Die Psyshopathischen Personlichkeit*, 1928; Horney: *Neurotična ličnost našeg doba*; Money-Kyrle: *Psychoanalysis and Politics*; H. D. Laswell: *Psychopathology and Politics*; L. Wittgenstein: *Tractatus logico-philosophicus*; Nietzsche: *Tako je govorio Zaratustra*; Nietzsche: *Volja za moć*…

A sada nam preostaje da odgovorimo na pitanje: zašto se privatna pisma jednog SS Obersturmführera izdaju trideset godina posle rata, kada se čini da teme što ih ona pokreću nisu više ni značajne ni aktuelne? Činjenica da je prof. Rutkowski služio u RSHA, čija je IV uprava, pod ominoznim skraćenicama Gestapoa bila poznata širom Evrope, ne bi, sama za sebe, bila dovoljna kao opravdanje. O njenoj delatnosti ima dovoljno dokumentarne građe. Ono što priču Konrada Rutkowskog izdvaja iz močvare sabranih svedočanstava jeste nepomirljivo lični odnos prema temi, fanatičan pokušaj da se iz nje izvuku dublje misaone konzekvencije i prilično ekstravagantan način njihovog sprovođenja u život. Pored „spoljašnjih" istorija Gestapoa, angažovanja oko nabrajanja njegovih akcija i metoda, ovde napokon imamo i jednu koja bi se, bez preterane rezerve, mogla nazvati *„unutrašnjom"*. Ne samo zato što bi, za promenu, o temi govorio zločinac a ne žrtva ili što bi se, umesto posledica

pojedinih operacija, opisivala njihova organizacija, nego zato što bi stožernu i komandnu poziciju u povesti zauzimala *svest o njoj.* Nova svest koja posmatra sebe u prošlom dejstvu, i na osnovu dobijene slike želi odrediti neko svoje buduće dejstvo. Profesor Rutkowski nije uspeo da reši sukob sa prošlošću na način kome se nadao. Čini se, naprotiv, da je u pokušaju da je satre, staru svest u još mračnijoj verziji samo ponovio. Upravo ovakva evolucija profesorovih razmišljanja (bez obzira na njenu psihopatološku osnovu, ili upravo zahvaljujući njoj) – koja kao da usporeno prikazuje rađanje totalitarne svesti, paradoksalno iz sukoba sa njom i njenim posledicama po svet i lični život – treba da ukaže na jedan od puteva kojima se fašizam ili neki drugi srodan oblik totalitarnog nasilja još jednom može naći pred našim vratima, i ovog puta konačno sve vode nad nama sklopiti. Ovim se ne spori predominantnost drugih, društvenih ili ekonomskih, uzroka, niti se realna istorija pokušava svesti na biografiju svesti. Želi se samo ukazati na onaj unutrašnji, intelektualni i psihološki povod, koji smo skloni da zanemarimo kad posmatramo istoriju na ulici, anonimnu istoriju bez imena, lica i porekla.

Borislav Pekić
London, avgust 1976.

„Geschrieben steht: ‚Im Anfang war das WORT!'
Hier stock ich schon! Wer hilft mir weiter fort?
Ich kann das Wort so hoch unmöglich schätzen,
Ich muss es anders übersetzen,
Wenn ich vom Geiste recht erleuchtet bin.
Geschrieben steht: ‚Im Anfang war der SINN!'
Bedenke wohl die erste Zeile,
Dass deine Feder sich nicht übereile!
Ist es der Sinn, der alles wirkt und schafft?
Es sollte stehn: ‚Im Anfang war die KRAFT!'
Doch auch indem ich dieses niederschreibe,
Schon warnt mich was, dass ich dabei nicht bleibe.
Mir hilft der Geist, auf einmal seh ich Rat,
Und schreibe getrost: Im Anfang war die TAT!'

„Pisano je: 'U početku beše REČ!'
Kako ću dalje? Zapeo sam već!
Ne mogu reč visoko tako ceniti,
Ja moram drugim nju zameniti,
Ako sam pravog duha se nadisao.
Pisano je, dakle: 'U početku beše SMISAO!'
Kod prvog reda dobro pazi
Da pero tvoje ne prenagli!
Je l' smis'o taj što dela i što stvara?
Treba da piše: 'U početku beše SNAGA!'
Al' i pri ovoj reči stajem,
I dok je pišem već se kajem.
Pomaže mi duh. Odjednom pišem smelo,
Jer jasno vidim: 'U početku beše DELO!'"

(GOETHE: *FAUST)*

DEO PRVI

PISMA PROFESORA KONRADA RUTKOWSKOG

PISMO PRVO

Zašto je profesor Konrad Rutkowski letovao u D.-u ili Meditacije

Mediteran, 12. sept. 1965.

Dragi moj Hilmare,

Neka te ne iznenade pisma od prozelita koji se samo uz znatna duševna naprezanja laća pera da služi nečemu mlađem od protivreformacije. Opravdaće ih, nadam se, neprirodnost – da nisam čedo posne racionalističke tradicije rekao bih *natprirodnost* – opisanih događaja.

A činjenica da sam im lično „prisluživao", ućutkuje svaku sumnju u pozvanost da o njima izveštavam.

Evo me, Hilmare, u istorijskoj jami, za koju smo, zavedeni pseudobožanskom ravnodušnošću Nauke, verovali da je iskopana za druge, a da se obaveza istoričara sastoji jedino u njenom skrupuloznom imenovanju i premeravanju.

Evo me, dakle, kako narod veli, u govnima.

Dr fil. Konrad Rutkowski, profesor srednjovekovne povesti na Univerzitetu Heidelberg, *nota bene* napredno mladunče zapisničarskog čopora sa začelja istorijske trpeze, nepovratno je zbačen sa bezbedne naučne Osmatračnice, koju smo smatrali neprikosnovenim lenom, i od koje si ti – a donedavno, bojim se, i ja – napravio izgovor za nečovečnu ravnodušnost i neodgovornost svog građanskog života.

I ne pokušavaj, za ime božije, da klisneš u neku od čuvenih hilmarovskih Primedbi pod A. B. C! Niti da se zakloniš iza zamršene referencije sa raznobojnih bibliografskih kartona kojima si postavio svoju tananu intelektualnu kožu. Ono što zbunjuje naše Kongrese nema u ovoj „istorijskoj jami" nikakvu dokaznu vrednost. Zato ti prijateljski poručujem: ako bi pregao da me pomoću priznanja o ličnoj zainteresovanosti diskvalifikuješ, onako kao što postupaš sa svim očevicima koji protivurečnim iskazima unose pometnju u tvoje mudre zaključke, vešajući im o vrat utopljeničko kamenje fusnota – to bedno koplje što pre u trnje baci. Jer prava tema ovih pisama nije Miholjsko leto godine 1965. i neka moja ferijalna meditativna avantura, nego ratni septembar godine 1943. Mada su ljudi, grad, pa i moje duševno stanje gotovo isti kao nekad, ipak je dvadesetdvogodišnji razmak, ispunjen rekonvalescencijom, studijama, univerzitetskom karijerom, a od pre izvesnog vremena, uprkos tvom ćutljivom negodovanju, i sestrom ti Sabinom, obezbedio mojim vojničkim uspomenama, ako ništa drugo, bar položaj *naoružane neutralnosti.* Položaj, inače, dovoljno bezdušan da se slučaj, o kome žurim da te u nekoliko pisama obavestim, u duhu naše discipline nepristrasno reprodukuje, ali, srećom, i dovoljno duševan da se iz njega izvuku dalekosežna uputstva za budući naučni rad. Ako ga, naravno, posle svega, uopšte bude.

Desilo se, naime, dragi Hilmare, da su se od jutros, pokrenute voštanim platnom koje je ceremonijalno spalo sa jednog orijaškog granitnog spomenika, moje misli izlile iz starog, građanskim običajima regulisanog korita, i sunule neispitanim, divljim mentalnim područjima, a u smeru kojim, izgleda, ne upravlja nijedno poznato kormilo.

Ne pozivam te da me pratiš po toj beloj zemljopisnoj karti. Čak i ako bi ti se čudesna tajna opštinskog delovođe Adama, o čemu će ubuduće biti reči, dohvatila srca, ako bi uspeo da

zajedno sa mnom u nju pronikneš, ne bi od tog otkrića imao nikakve koristi, a za štetu ne verujem da si dovoljno zreo. Istoričaru naše slavne savremenosti ne vredi da izvlači naravoučenija iz predmeta svojih istraživanja, jer nema ni vremena da ih oživotvori, ni moći da osigura njihovu primenu u budućnosti. Ti, Hilmare, zbivajući se uporedo sa svojom temom, istorijom XX veka, barabar sa njenim datumima, himerama i zabludama, nemaš čak ni od najmudrijeg zaključka nikakve, ni profesionalne, ni lične hasne. A nema je, bojim se, ni budućnost, kojoj se udvaraš. Budućnost će, kao i uvek, hteti da odgaji sopstvene nove zablude; a što će one biti, zapravo, naše i stare koliko i svet, neće smetati nijednom od praunuka da se njima diči, brišući u međuvremenu tur tvojim jeremijadskim opomenama i savetima.

Još nešto. Odoli lopovskom običaju, poznatom inače pod imenom razmene naučnih saznanja, i ne pokušavaj da iz priče izvučeš neku kosku za sebe, neku fusnoticu za svoju „DOKUMENTARNU ISTORIJU NACIONALSOCIJALISTIČKE NEMAČKE RADNIČKE PARTIJE“, a Konrada Rutkowskog da skotkaš u one tri bibliografske stranice što na kraju svake naučne studije liče na policijski spisak obijenih i opljačkanih radnji.

Ograniči se da razumeš, a po mogućstvu, i da ne ismeješ moje zaključke.

Već vidim kako se mrštiš i pitaš zašto taj idiot Konrad, ako se već njegovo otkriće stvarno tiče istorije, ne napiše stručno Saopštenje, nego tebe gnjavi privatnim ispovestima. E pa evo, Hilmare, zašto.

Bojazan da će nastrane okolnosti posleratnog – da ne priznam odmah i *posthumnog* – života Adama S. Trpkovića, opštinskog delovođe iz mediteranskog grada D.-a, biti zlonamerno tumačene, i da će podrazumevati parabolično, opštije značenje od onog koje zaslužuje njegova zapanjujuća istorija

(povest smrti i posmrtnog preobražaja, istorija, opet velim, ne sam Adam, već ono što se njegovoj inače beznačajnoj ličnosti zbilo pod imenom Drugog svetskog rata), ta me bojazan primorava da istinu o njemu čuvam od javnosti u najdubljem oluku pamćenja, tamničkom vilajetu u kome trune naše pravo biće. Okolnost, žalosna, naravno samo u ovoj osobitoj prilici, što po iskustvu i duhovnom opredeljenju nisam pripovedač već *učenjak* – da ovim izumrlim izrazom istaknem svoje prave korene – trenutnim interesom, kao što znaš, upućen na proučavanje odnosa Curie Romane i slovenskih Wislana, koji su još u X stoleću primili Hristovo jevanđelje u legitimnom zapadnoevropskom tumačenju, te tako postali nasušnom svrhom našeg etničkog, duhovnog i vojnopolitičkog Drang nach Osten, samo je potkrepila moj strah pred javnošću i neprilikama koje u suočavanju sa njenim nepredvidljivim ponašanjem zadese svako biće lišeno zaštitničkog gregarskog instinkta, što još od praroditeljske pećine obezbeđuje primat zajednici i, u zamenu za slobodu, daje toplu sigurnost njenim lojalnim pripadnicima.

S druge strane, ni da ćutim više nisam mogao. Tako pribegoh kompromisu, starom, lukavom glodaru svih velikih podviga, da ispričam priču, koja i nije drugo do hronologija njihovog poraznog dejstva na naše živote. Eto, tu ćeš, Hilmare, naći razloge s kojih pišem privatna pisma tamo gde bi ti publikovao Saopštenje i njime, pored akademskih priznanja, stekao glas kod najvatrenijih protivnika našeg Otvaranja prema Istoku, onih, naime, koji su za to da se pojam „Otvaranje“ zameni tradicionalnim germanskim pojmom „Prodiranje“.

Apelujem stoga na tebe da, dok živim, mom otkriću ne daješ krila. A posle čini što hoćeš i čemu te tvoje, najčešće pogrešno, nadahnuće bude naučilo.

Da se vratim sebi. Tebi, međutim, obećavam da pisma, uprkos ispovednom obliku, neće biti priča o naučniku koji je

izgubio poverenje u svoje delo, u svrhu istoriografije, pa možda i same istorije, nego o provincijskom ćati, koji je, zalutavši u nju, kao što neoprezan čovek upada u jamu iskopanu za druge, u toj istoriji neočekivano našao smisao i račun.

Međutim, što se van pouzdanih i neoborivih činjenica osećam izgubljen – jer ja sam se do sada nadao, i samo je ta nada iskupljivala moj rad, da baveći se istorijom upoznajem neizmenljive realnosti daleke nam prošlosti, a ne njene fantomske, protejske privide – neotklonjiv je nedostatak ovih redova i sa njime se, moj Hilmare, moramo pomiriti. Nikad neću biti siguran da sam ovu otežavajuću okolnost dovoljno istakao, i kao izvinjenje za neumešnost u pripovedanju, i kao objašnjenje za neoprostivu netrpeljivost koju osećam prema gnusnom sadržaju svoje ispovesti. Dodajem, utehe radi, da taj ponižavajuće neprofesionalan izgovor, tako tuđ mojim monografijama, ne bi bio potreban da pomenuti Adam, iako zabačena i zapuštena tema ratnog iskustva, uz nešto sentimentalne počasti pogreben u masovnu jamu uspomena iz Geheime Staatspolizei, za sve vreme svog nepravednog zatočenja nije težio da provali u svet Kneza Mieszka, okupljen za njegovo krunisanje u sedmoj glavi moje tekuće knjige, i da svoju nevolju izloži *Urbi et Orbi.* Ne kao prekor ili zahtev za obeštećenje – besprekoran službenik je morao znati da će ga administracija sumarno naplatiti – još manje kao poziv na pobunu, nego pre u pukoj nadi da će se njegovoj zloj sreći, širom Zemljina šara, slične nevolje pridružiti, pa će ujedinjene obrazovati bratski savez, kome neće nedostajati nijedna vrsta patnje, nijedan oblik bede i nijedan primer uskraćivanja; ukratko, UZOR DRUŠTVO koje će u svojoj savršenosti, definitivnosti i neizmenljivosti izgledati kao najbolje od svih mogućih, prirodno a ne izuzetno, neizbežno a ne slučajno, potrebno a ne izlišno.